

Oudheid

De eerste munten waren gemaakt uit 'elektrum', een mengsel (legering) van goud en zilver dat als dusdanig werd gevonden in Klein-Azië, nu Turkije.

De Chinezen zouden reeds vroeger munten hebben gemaakt in brons (koper+tin).

Munten waren een praktische uitvinding: voorheen was alleen ruilhandel mogelijk, zij het dat ook edele metalen onder allerlei vormen werden gebruikt. Met de invoering van gemunt goud en zilver gaf men een soort waarborg voor het gewicht en het gehalte, door het aanbrengen van een merkteken: de afbeelding van de heerser, een godheid of een allegorie.

Na de Grieken hebben de Romeinen voor hun munten ook goud en zilver aangewend, maar ook brons en koper, en later min of meer 'verzilverd brons'. Dat was de aanleiding voor andere volkeren om ook munten te slaan: Kelten, Franken, Vandalen, Westgothen, ...

Lydië, 7^e eeuw vC
elektrum – 1/3 stater

Tarente, 330-300 vC
zilver – stater

Karolingen, Lodew. de Vrome
puur zilver – denier 814-840

Metaallegeringen en gehalten

Een legering is een mengsel van verschillende metalen. Bijna alle metalen voorwerpen waar we dagelijks mee omgaan zijn gemaakt van legeringen, bvb. geel koper (koper+zink), zilver (zilver+kleine hoeveelheid koper), roestvrij staal (ijzer, nikkel en chroom 74/8/18) en kopernikkel (75/25).

De kleur of uitzicht van de legering is soms erg verschillend van wat we zouden verwachten: kopernikkel heeft het uitzicht van nikkel, niettegenstaande een meerderheid aan koper in de legering; er moet heel wat meer koper aan toegevoegd worden om een licht roze kleur te bekomen. Een ander vb. is 'wit goud', goud waar 1 % palladium aan toegevoegd is.

De toevoeging van een ander metaal is meestal om de eigenschappen te verbeteren (geel koper) en om het metaal harder en meer slijtvast te maken. Dit is zo voor goud en zilver, die in zuivere toestand vrij zacht zijn.

Voor de munten gebruikt men soms zeer gesofistikeerde legeringen (die dan een mooie naam krijgen) met als doel een beter uitzicht te bekomen, dat dan ook nog langer mooi blijft. Voorbeelden zijn:

'**Nordic Gold**' voor de 10, 20 en 50 eurocenten met als samenstelling: koper, aluminium, zink en tin (89/5/5/1). Het vóór 1940 gebruikte '**Argentaan**': koper, nikkel, zink (60/20/20) voor de 10 en 25 centiem. Andere gebruikte legeringen waren '**muntbrons**': koper, tin, zink

(95/3/2) voor de laatste 20 en 50 ct. Ook ‘**aluminiumbrons**’: koper nikkel aluminium (de laatste 20 fr), en koper-aluminium-nikkel (92/6/2) voor de 5 frank.

Niet gelegeerd werd gebruikt: koper (onder Leopold I), nikkel vóór 1940 (1 en 5 frank en later 10 en 50 frank) en zink.

Werden nooit toegepast in ons land: ijzer en aluminium, wel in Frankrijk en Duitsland.

Voor de edele metalen werd het gehalte aangeduid in 1/1000en voor zilver, en in karaat voor goud : 1 karaat = $1/24^\circ$ dus 12 karaat = 50% en de meer gebruikelijke 18 karaat is dus $3/4$.

De bekende Krugerrand bevat 22 karaat, is dus geen zuiver goud zoals men veelal denkt maar bevat wel 1 ons zuiver goud.

Wat het zilver betreft, waren in ons land volgende gehalten in gebruik: 900/1000 voor de 5 frank Leopold I en II, 835/1000 voor $1/2$, 1 en 2 frank, ook voor de recente gelegheidsmunten van 250 en 500 frank. De zilveren 20 frank vanaf 1933 haalde slechts 680/1000.

Sinds heuglijke jaren hadden munten een intrinsieke waarde, in principe de faciale waarde; dus een stuk van 5 frank 1870 België, bevatte ook effectief voor 5 frank zilver, afhankelijk van de zilverprijs. Geleidelijk is die intrinsieke waarde gedaald en sinds ca 1960 praktisch nul geworden.

In dit verband is het nuttig het bestaan te vermelden van de ‘Latijnse Muntunie’, met het doel tot een uniforme waarde te komen van de munten der deelnemende landen. Deze Unie werd opgericht in 1865 en bestond o.m. uit België, Frankrijk, Zwitserland, Italië, Spanje.

Gevolg: 1 frank had dezelfde waarde in Frankrijk en Zwitserland, evenals de Italiaanse Lire en de Spaanse Peseta, namelijk 5 gram zilver à 900/1000.

Eerste bi-metalen munt, 1850
Engeland, koper met zilver kern

Titanium munt, 2000
Gibraltar, 5 Pond

Aluminium, 1943
Hongarije, 5 Pengo

Middeleeuwen

Karel de Grote had alle gouden munten afgeschaft en verboden er nieuwe te slaan; de in omloop zijnde gouden munten hadden immers een onregelmatig (te laag) goudgehalte. In de eerste plaats kwamen er uitsluitend Karolingische zilveren denieren met een hoog gehalte.

In de Karolingische tijd kwam er het ‘Edit de Pitres’, een charter dat o.m. verbod om gelegeerd zilver te gebruiken voor het slaan van munten. Het moet toen wel heel omslachtig geweest zijn om grote bedragen in klinkende munt te betalen. Sinds de 9^e eeuw konden ook halve denieren, in goed zilver, geslagen worden,.

Typisch voor de middeleeuwen zijn muntjes met een zeer laag gehalte : tot minder dan 10 % (100/1000). Zo bvb. de ‘Double Parisiis’ van Jean le Bon, geslagen in 1360, had een

zilveragehalte van 39/1000. Men kan dan nog moeilijk van zilver geld spreken. Zo was het niet alleen in Frankrijk, maar ook in andere Europese landen.

Gouden munten uit deze tijd hadden daarentegen een zeer hoog gehalte, soms tot 24 karaat (100 %).

De term biljoen wijst op een legering met minder dan 50 % aan zilver.

Moderne tijden

Op het einde van de 18^e eeuw werd een nieuw gevonden: nikkel. Nogal snel werd het gebruikt onder de vorm van een legering voor munten. Ons land was eerste om munten te slaan uit kopernikkel (75/25), zo o.a. het 20 centiemstuk 1861 van Leopold I. Sindsdien is het zeer populair geworden als vervanger van zilver. Zuiver nikkel werd niet direct toegepast: het is vrij hard en moeilijker te bewerken. Slechts in 1930 werden stukken in zuiver nikkel geslagen: 5 en 20 frank, later werd het ook gebruikt voor de 10 en 50 frank. Men is er uiteindelijk mee gestopt omdat mensen een allergie vertonen voor nikkel.

Zilver 999/1000

Uganda, 10 Shillings, 1969

Fiber – organisch materiaal

Japan voor China

Karton

Stad Gent, 25 cent, 1922

Verzilveren, vernikkelen, ...

Dit is uiteraard het terrein van de valsemunters, zou men denken, maar het gebeurde ook voor officiële uitgaven. De Romeinen hadden het reeds op grote schaal voorgedaan met de 'Antoniniani', een verzilverde bronzen munt waarmee de soldij van de legioensoldaten werd betaald. De techniek is er wel op vooruit gegaan; vooroorlogse vernikkelde ijzeren munten gedroegen zich niet zo goed: de rand begon te roesten en het nikkel pelde af (Polen-Roemenië). Bij recentere munten valt dit niet meer voor: de laatste stukjes van 1 frank, en onze 1 en 5 eurocent hebben een kern van ijzer, die respectievelijk vernikkeld en verkoperd is. Onze 'zilveren' 500 frank van 1980 is gemaakt uit verzilverd kopernikkel (dat doet denken aan bedrog!).

De enige keer dat in ons land ijzeren munten circuleerden was met de 2 frank 1944, geslagen in de USA, uit gegalvaniseerd (= verzinkt) ijzer. Een bijzonder geval is er met enkele Franse gouden 20 Francstukken, gemaakt tijdens de regering van Napoleon III: deze – eerder zeldzame – stukken waren van platina dat werd verguld. Platina was op dat moment nog goedkoper dan goud. Het is hedendaags nog altijd niet duidelijk of dit een officiële uitgave, dan wel een vervalsing is.

Oorlogsmunten

Toer er een gebrek was aan het gebruikelijke muntmateriaal, werden vervangingsmetalen gebruikt : zink, ijzer en aluminium. Dit was het geval in bijna alle Europese landen, met enige uitzondering van Engeland, daar hebben ze gedurende de ganse oorlog koper, nikkel en zilver gebruikt.

Ook andere materialen kwamen voor: bv. karton (Gent 1916), fiber (organische vezels gemengd met een hars), porselein in Thailand en China, maar deze werden in de eerste plaats bedoeld als jeton voor de gokhuizen.

Vermeldenswaardig is ook het 'Metal de Cloche' van tijdens de Franse Revolutie.

Porselein geld – Siam (Thailand), oorspronkelijk waren dit jetons voor de gokhuizen

Ooit werden ze gebruikt als betaalmiddel: de bijzondere porseleinen munten met Chinese of Thaise opschriften in verschillende vormen en kleuren. Deze munten, in Thailand *pee*-munten genoemd, waren eigenlijk fiches. Ze werden gebruikt door Chinese gokbazen uit Bangkok en omgeving. Aan het einde van het spel konden de spelers de fiches inwisselen voor 'echt' geld. Aan het begin van de negentiende eeuw werden de speelmunten meer en meer als echt geld gebruikt. De regering verbood dit natuurlijk, omdat vervalsingen en de oncontroleerbare toename van de munten de economie bepaalt geen goed deden.